

Barn och skolnämndens arbetsutskott

§73

Dnr BSN 2023-506

Utredning avseende Fjärrundervisning i moderna språk Beslut

Barn- och skolnämndens arbetsutskott föreslår:

- Barn- och skolnämnden har tagit del av barn- och utbildningskontoret rapport beslutar att initiativet är slutfört.
- Barn- och skolnämnden uppdrar åt barn- och utbildningskontoret att under 2024/2025 genomföra ett pilotprojekt för att testa de praktiska förutsättningarna att genomföra undervisning i moderna språk genom fjärrundervisning och vilka konsekvenser det medför.

Sammanfattning av ärendet

Denna utredning har skett inom ramen för barn- och skolnämndens nämndinitiativ i verksamhetsplan 2023–2025. Barn- och utbildningskontoret har genomfört utredningen. Syftet med utredningen är att undersöka möjligheter och eventuella hinder för att organisera undervisningen i moderna språk på framför allt mindre enheter genom fjärrundervisning.

Sammantaget bedöms möjligheter föreligga att bedriva fjärrundervisning i moderna språk för att uppnå en högre kvalitet i språkundervisningen och ökad likvärdighet för de elever i årskurser där moderna språk ska ges. Det bör dock användas som ett av flera sätt att möta undervisningsbehoven och bör vid ett eventuellt införande kombineras med en utvecklingsinsats kring organisation och genomförande av fjärrundervisning på berörda skolenheter.

Beslutsunderlag

Tjänsteutlåtande Fjärrundervisning i moderna språk(489827) (0) Tjut(494874) (0)
20231113 - Bilaga 1. Fjärrundervisning i moderna språk

Beslutande sammanträde

Beslutsgång

Ordföranden frågar om barn- och skolnämndens arbetsutskott kan besluta i enlighet med barn- och utbildningskontorets tjänsteutlåtandes förslag, och finner att barn- och skolnämndens arbetsutskott beslutar i enlighet med förslaget.

Beslutet ska skickas till

Förvaltningsdirektör

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande

Avdelningschef Kvalitetsutveckling och strategisk planering

Skolchef

Enhetschef Enheten för resultat och analys

Registrator

Paragrafen är justerad

Barn- och utbildningskontoret

Handläggare: Ann-Katrin Hegart
Titel: Utredare
E-post: ann-katrin.hegart@norrtalje.se

Till: Barn- och skolnämndens arbetsutskott

Fjärrundervisning i moderna språk

Förslag till beslut

- Barn- och skolnämnden har tagit del av barn- och utbildningskontorets rapport och beslutar att initiativet är slutfört.
- Barn- och skolnämnden uppdrar åt barn- och utbildningskontoret att under 2024/2025 genomföra ett pilotprojekt för att testa de praktiska förutsättningarna att genomföra undervisning i moderna språk genom fjärrundervisning och vilka konsekvenser det medför.

Sammanfattning av tjänsteutlåtandet

Denna utredning har skett inom ramen för barn- och skolnämndens nämndinitiativ i verksamhetsplan 2023–2025. Barn- och utbildningskontoret har genomfört utredningen. Syftet med utredningen är att undersöka möjligheter och eventuella hinder för att organisera undervisningen i moderna språk på framför allt mindre enheter genom fjärrundervisning.

Sammantaget bedöms möjligheter föreligga att bedriva fjärrundervisning i moderna språk för att uppnå en högre kvalitet i språkundervisningen och ökad likvärdighet för de elever i årskurser där moderna språk ska ges. Det bör dock användas som ett av flera sätt att möta undervisningsbehoven och bör vid ett eventuellt införande kombineras med en utvecklingsinsats kring organisation och genomförande av fjärrundervisning på berörda skolenheter.

Ärendet

Beskrivning

Denna utredning har skett inom ramen för barn- och skolnämndens nämndinitiativ i verksamhetsplan 2023–2025. Barn- och utbildningskontoret har genomfört utredningen.

Att organisera undervisning i moderna språk på mindre skolor innebär verksamhetsmässiga utmaningar. Det gäller främst F-6 skolor där 80 minuter undervisning i moderna språk ska ges per vecka till årskurs 6. En egen språklärare anställd på mindre skolenheter bedöms inte som rimligt då det timantalet är litet, utan undervisning köps vanligtvis av större skolor.

Det innebär restid för eleverna till och från den större skolan. Restiden tas ifrån den garanterade undervisningstiden som varje elev har rätt till, vilket inte bör förekomma. Den garanterade undervisningstiden behöver användas för undervisning och att använda fjärrundervisning i moderna språk skulle därmed ge förbättrade förutsättningar för lärande för eleven.

Sex av kommunens skolor erbjuder idag inte längre franska, vilket är det minsta av de tre primärspråken spanska, tyska och franska.

Totalt sett bedöms detta orsaka bristande kvalitet i undervisningen och många lärarbyten för eleverna. Den bristande kvaliteten på undervisningen är sannolikt en bidragande orsak till att eleverna i hög

grad lämnar sina studier i moderna språk, vilket hamnar i konflikt till exempel med EU tydliga påpekande av vikten av att kunna flera språk. Förutom uteblivna språkkunskaper tappar de elever som väljer bort moderna språk även möjligheten till maximalt 17 slutbetyg i årskurs 9, eftersom stödundervisning i svenska eller engelska är det som ersätter det moderna språket i dessa fall. Det innebär att ett ämne faller bort och minskar meritvärdet.

Den moderna tekniken bör därför nyttjas så att eleverna på de mindre skolorna kan stanna i högre grad på den egna skolan och nyttja all garanterad undervisningstid till lärande. Det skapar likvärdiga möjligheter för alla kommunens elever när det gäller ämnet moderna språk. Alla skolor kan då erbjuda flera språk och all undervisning ges av behörig personal. Flera olika skolor skulle då kunna följa samma undervisning vilket möjliggör även för små grupper med få elever.

Sammantaget bedöms möjligheter föreligga att bedriva fjärrundervisning i moderna språk för att uppnå en högre kvalitet i språkundervisningen och ökad likvärdighet för de elever i årskurser där moderna språk ska ges. Det bör dock användas som ett av flera sätt att möta undervisningsbehoven och bör vid ett eventuellt införande kombineras med en utvecklingsinsats kring organisation och genomförande av fjärrundervisning på berörda skolenheter.

Lagkrav

Skollagen (2010:800) 5 §, 6 §, 10 kapitlet 4 §.

Koppling till gällande styrdokument

Nämndinitiativ.

Ekonomiska konsekvenser och riskanalys

Genomförandet av ett pilotprojekt bedöms rymmas inom befintlig ram. I samband med pilotprojektet bör även de ekonomiska konsekvenserna av att införa fjärrundervisning i moderna språk vidare undersökas.

Färre språklärare behövs vid en organisation där fjärrundervisning nyttjas men rektorerna uttrycker stor oro för införandet då det enligt skollagen krävs att en handledare finns i klassrummet vid fjärrundervisning. Den personen finns inte till hands på de flesta skolor idag utan behöver anställas. Vilken kompetens handledaren bör besitta är inte tydligt framskrivet. Skolverket nämner endast att det bör vara någon anställd på skolan som har kännedom om eleverna och en relation till dem. Att de ska behärska aktuellt språk hävdas inte någonstans men det kan bli svårt att handleda utan att i viss mån behärska det aktuella språket. Eventuellt kan bristande språkkunskaper hos handledaren skapa frustration i elevgruppen. Handledaren behöver ha tät kontakt med den undervisande behöriga språkläraren och viss pedagogisk kompetens får anses nödvändig för att kunna bedriva gott och meningsfullt samarbete som reflekteras i klassrummet där handledaren jobbar med eleverna.

Vidare uttrycker rektorerna att god undervisning kräver relation och de menar att det skapas genom en närvarande lärare. Relationer är viktigt vid inläring men kan skapas även vid fjärrundervisning genom förändrad pedagogik. Språklärarna behöver därför fortbildas i IT och pedagogik för fjärrundervisning. Rektorerna uttrycker oro för att inte alla elever i årskurs 6 är tillräckligt mogna för fjärrundervisning. De befärs också att inte alla elever i årskurs 6 besitter tillräckliga IT-kunskaper för att klara fjärrundervisning.

Bristen på stöd från rektorerna utgör en stor risk. Eventuella stödinsatser kan behövas.

Den rådande och i framtiden ökande bristen på utbildade, behöriga språklärare utgör en risk då att undervisa på fjärr får anses mer krävande och komplext än fysiskt i klassrummet. Det uppdraget kräver en behörig lärare. Bristen är som allra störst när det gäller spansklärare vilket är olyckligt då det är den klart största språkgruppen. År 2021 valde 53 procent av eleverna spanska, 20 procent tyska och 18 procent franska.

Några aspekter finns att beakta utan att för den skull benämnas som risker. Samplanering skolorna emellan är en, framförallt då det gäller språkundervisning i årskurs 6. Skolorna behöver komma

överens om dagar och tider för undervisningen. Detta behöver ske tidigt på vårterminen inför alla inblandade skolors schemaläggning.

Oftast behöver all undervisande personal på en skola ha mentorskap för elever där till exempel utvecklingssamtal ingår. Kan inte en extern språklärare ta detta ansvar blir belastningen högre för övriga lärare på skolan.

För planering och bedömning behöver språkläraren som har anställning på en skola men undervisar elever från flera andra skolor ha tillgång till flera skolors Unikum. Detta kan innebära att anställningen behöver delas på flera skolor.

Landsbygdsperspektiv

Användande av modern teknik för fjärrundervisning bedöms vara gynnsamt ur ett landsbygdsperspektiv då flera av Norrtälje kommuns mindre skolenheter belägna på landsbygden där avstånden till skolor med språklärare är långa.

Fjärrundervisning ökar möjligheten för elever på landsbygden att kunna välja bland flera moderna språk, samtidigt som det minskar behovet för elever på mindre skolenheter att resa och de kan därmed få effektivare skoldagar med fokus på undervisningstid och lärande.

Förvaltningens analys och slutsatser

Utvecklingen där allt färre elever slutför studierna i moderna språk och allt färre utbildar sig till behöriga språklärare går emot såväl Europeiska unionens som Sveriges Regerings intentioner. Båda instanserna vill öka språkkunskaperna, EU genom att tydligt deklarerat att språkkunskaper står i centrum för det europeiska utbildningsområdet. Regeringen har via Utbildningsdepartementet fastställt att språkutbildning premieras med extra meritpoäng på gymnasienivå. Beslutet kom 2007 och tillämpades första gången vid ansökan till högskolan höstterminen 2010 men tycks ha föga betydelse för högstadieläroverna idag.

Analysen säger att flera faktorer spelar in när det handlar om att många elever hoppar av undervisningen i moderna språk. Den mest uppenbara är att behöriga språklärare är en bristvara: Höstterminen 2015 antogs bara 16 personer till ämneslärarutbildningen mot grundskolan i tyska, spanska och franska. Samtidigt kommer 5 700 nya lärare i ämnena behövas fram till 2029, visade en kartläggning i Lärarnas Riksförbunds rapport "Språk – så mycket mer än engelska".

Den stora bristen på behöriga språklärare som uppstått ger negativa konsekvenser gällande kvaliteten i undervisningen. Skolorna är skyldiga att erbjuda minst två moderna språk och saknas behöriga lärare så blir det obehöriga som anställs tillfälligt. Detta gäller främst i spanska. Då obehöriga endast får anställas under en begränsad tid innebär det många lärarbyten för eleverna vilket de ofta upplever som mycket påfrestande då kontinuiteten i undervisningen brister. Upplevelsen hos eleven blir ofta att utveckling av kunskaperna uteblir, eleven tappar lusten och ger upp. Att upprepade gånger skapa relation till en ny person upplevs som frustrerande.

Idag kan det moderna språkvalet bytas ut mot stödundervisning i svenska eller engelska vilket anses vara ytterligare en av huvudorsakerna till de många elevavhopp. Statusen på moderna språk undermineras då signalen blir att ämnet inte är så viktigt.

Kan undervisningen ske på fjärr med behöriga lärare ökar chansen för eleverna att få en behörig lärare som undervisar. Avhoppet bör då kunna minska och likvärdigheten öka. Eleverna slipper restid och tappad garanterad undervisningstid.

Fjärrundervisning är ett sätt att genom modern teknik nyttja de få behöriga språklärare som finns till en större mängd elever och därigenom höja kvaliteten på undervisningen. Skolorna skulle då kunna erbjuda fler språk att välja mellan för eleverna och ett skolbyte skulle inte bli så sårbart om det valda språket kan erbjudas på alla skolor i kommunen.

Färre språklärare behövs vid fjärrundervisning men fler stödpersoner i form av handledare ute på skolorna då situationen och Skolverket kräver att det på grundskolan alltid finns en handledare till hands i klassrummet under fjärrlektionerna.

Ett pilotprojekt föreslås där en större skola med behöriga språklärare blir hub för flera mindre skolor knutna till sig som då får undervisning av god kvalitet på fjärr. Efterhand kan antalet hubbar utökas. Ett pilotprojekt bedöms rymmas inom befintlig ram, men det ekonomiska förutsättningarna läget behöver utredas vidare inför en eventuell utökning/permanent användning av fjärrundervisning.

Tidplaner

Ärendet behandlas i barn-och skolnämndens arbetsutskott den 4 december, 2023 och i barn-och skolnämnden den 18 december 2023.

Jenny Nordström
Förvaltningsdirektör
Barn- och skolkontoret

Johan Kant
Skolchef
Barn- och skolkontoret

Bilagor

Bilaga 1. Utredning Fjärrundervisning i moderna språk

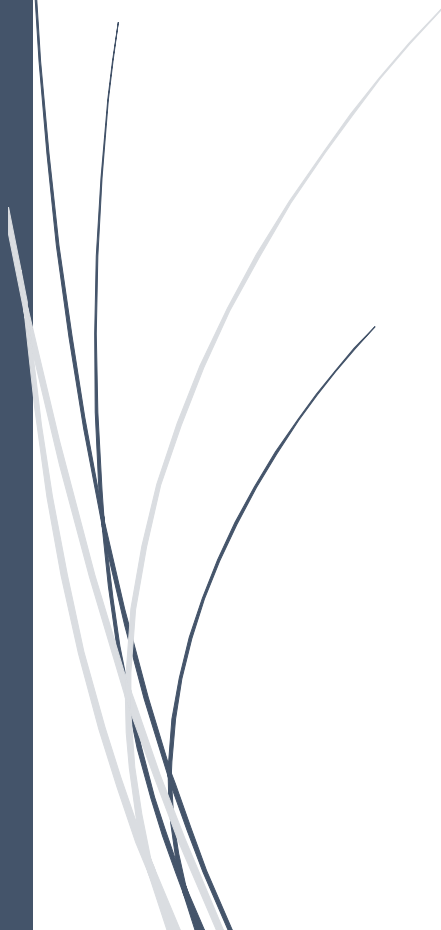
Beslut skickas till

Förvaltningsdirektör
Avdelningschef Kvalitetsutveckling och strategisk planering
Skolchef
Enhetschef Enheten för resultat och analys
Registrator

Fjärrundervisning i moderna språk

Ann-Katrin Hegart
Enheten för resultat och analys
Avdelningen för kvalitetsutveckling och strategisk planering
Barn- och utbildningskontoret

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Bakgrund	3
2. Syfte	3
3. Metod	3
4. Resultat	4
4.1 Definitioner	4
4.2 Nulägesanalys	4
4.3 Förutsättningar fjärrundervisning enligt Skolverket	6
4.4 Fjärrlärare	6
4.5 Handledare	7
4.6 Lokaler	7
4.7 Elevgruppers storlek	7
4.8 Annan pedagogik krävs vid fjärrundervisning	8
5. Analys	8
6. Slutsatser	11
7. Material och underlag	12

Sammanfattning

Denna utredning har skett inom ramen barn- och skolnämndens nämndinitiativ i verksamhetsplan 2023–2025. Barn- och utbildningskontoret har genomfört utredningen.

Att organisera undervisning i moderna språk på mindre skolor innebär verksamhetsmässiga utmaningar. Det gäller främst F-6 skolor där 80 minuter undervisning i moderna språk ska ges per vecka till årskurs 6. En egen språklärare anställd på mindre skolenheter bedöms inte som rimligt då det timantalet är litet, utan undervisning köps vanligtvis av större skolor.

Det innebär restid för eleverna till och från den större skolan. Restiden tas ifrån den garanterade undervisningstiden som varje elev har rätt till, vilket inte bör förekomma. Den garanterade undervisningstiden behöver användas för undervisning och att använda fjärrundervisning i moderna språk skulle därmed ge förbättrade förutsättningar för lärande för eleven.

Sex av kommunens skolor erbjuder idag inte längre franska, vilket är det minsta av de tre primärspråken spanska, tyska och franska.

Totalt sett bedöms detta orsaka bristande kvalitet i undervisningen och många lärarbyten för eleverna. Den bristande kvaliteten på undervisningen är sannolikt en bidragande orsak till att eleverna i hög grad lämnar sina studier i moderna språk, vilket hamnar i konflikt till exempel med EU tydliga påpekande av vikten av att kunna flera språk. Förutom uteblivna språkkunskaper tappar de elever som väljer bort moderna språk även möjligheten till maximalt 17 slutbetyg i årskurs 9, eftersom stödundervisning i svenska eller engelska är det som ersätter det moderna språket i dessa fall. Det innebär att ett ämne faller bort och minskar meritvärdet.

Den moderna tekniken bör därför nyttjas så att eleverna på de mindre skolorna kan stanna i högre grad på den egna skolan och nyttja all garanterad undervisningstid till lärande. Det skapar likvärdiga möjligheter för alla kommunens elever när det gäller ämnet moderna språk. Alla skolor kan då erbjuda flera språk och all undervisning ges av behörig personal. Flera olika skolor skulle då kunna följa samma undervisning vilket möjliggör även för små grupper med få elever.

Sammantaget bedöms möjligheter föreligga att bedriva fjärrundervisning i moderna språk för att uppnå en högre kvalitet i språkundervisningen och ökad likvärdighet för de elever i årskurser där moderna språk ska ges. Det bör dock användas som ett av flera sätt att möta undervisningsbehoven och bör vid ett eventuellt införande kombineras med en utvecklingsinsats kring organisation och genomförande av fjärrundervisning på berörda skolenheter.

1. Bakgrund

Denna utredning har skett inom ramen barn- och skolnämndens nämndinitiativ i verksamhetsplan 2023–2025. Barn- och utbildningskontoret har genomfört utredningen.

Det har under lång tid varit svårt för de mindre skolorna, framför allt för låg- och mellanstadieskolor att organisera för undervisning i moderna språk. För mellanstadiet är det endast ett pass per vecka för årskurs 6 vilket innebär för undervisande lärare en mycket splittrad tjänst som i så fall ska fördelas på flera skolor. Att anställa egna språklärare är inget alternativ då underlaget är för litet.

Av den anledningen har eleverna rest, oftast till högstadieskolor där språklärare finns anställda, för att fysiskt ta del av undervisning i moderna språk. Det innebär att del av den undervisningstid eleven har rätt till försvinner på bussresor. Vanligtvis har då schemat planerats så att även ämnen som Hem och konsumentkunskap och slöjd är förlagda på samma dag då låg- och mellanstadieskolor oftast saknar dessa typer av specialsalar eller lärare i dessa ämnen. Enstaka lösningar har funnits då skolorna ligger nära varandra och läraren i stället har rest till den mindre skolan för att undervisa språkgrupper.

Det råder stor brist på behöriga språklärare idag vilket är en bidragande orsak till att sex av Norrtäljes kommunala grundskolor idag inte längre erbjuder franska.

2. Syfte

Syftet med utredningen är att undersöka möjligheter och eventuella hinder för att organisera undervisningen i moderna språk på framför allt mindre enheter genom fjärrundervisning.

De potentiella vinsterna med fjärrundervisning är flera, bland annat:

- Undvika att garanterad undervisningstid läggs på resande för elever
- Öka möjligheten för fler elever att få undervisning av en behörig lärare då språklärare är en bristgrupp
- Förbättra kvaliteten och attraktiviteten för ämnet moderna språk
- Minska avhoppet från de moderna från språken
- Ge alla elever en möjlighet att välja bland flera moderna språk. Idag ges inte de tre vanligaste, spanska, franska och tyska, på alla skolor.
- Underlätta vid eventuellt byte av skola genom att alla språk erbjuds överallt
- Öka likvärdigheten för eleverna i Norrtälje kommun

3. Metod

De metoder som har använts är:

- Intervjuer med skolchef samt en kommunal grundskolerektor i Norrtälje kommun
- Enkät till samtliga Norrtälje kommuns kommunala grundskolerektorer
- Litteraturstudier

4. Resultat

4.1 Definitioner

4.1.1 Skolverkets definition av "fjärrundervisning"

"Fjärrundervisning definieras i skollagen som interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid.

Elever som deltar i fjärrundervisning ska göra det i lokaler som skolenheten disponerar. I grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan ska det finnas en handledare närvarande där eleverna befinner sig."¹

4.2.2 Skolverkets definition av "distansundervisning"

"Distansundervisning definieras i skollagen som interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i både rum och tid.

Vid distansundervisning finns det inget krav på att det ska finnas en handledare eller lärare fysiskt närvarande när undervisningen bedrivs. Men distansläraren ska ha regelbunden direktkontakt med eleverna."²

4.2 Nulägesanalys

4.2.1 Svårt att skapa acceptabla tjänster och utmaningar att rekrytera

I nuläget finns utmaningar för årskurs 6 på mindre kommunala låg- och mellanstadieskolor i att organisera undervisningen i moderna språk. Undervisningen i moderna språk bedrivs i årskurs 6 som ett pass i veckan, och det finns därmed inte förutsättningar att anställa en egen språklärare per skola.

Detta leder till en delad tjänst förlagd på flera olika skolor, vilket inte blir ett attraktivt erbjudande som lockar behöriga språklärare. Undervisningstiden på högstadiet är förlagd till två pass per vecka vilket skapar liknande problem då det inte räcker till en hel tjänst om läraren undervisar i enbart ett ämne. Även de mindre kommunala högstadieskolorna skulle alltså gagnas av fjärrundervisning för moderna språk.

Bristen på behöriga språklärare är stor och det bedöms som svårt att skapa mer sammanhållna och attraktiva tjänster. Ofta förutsätts då läraren kunna undervisa i två ämnen. Många tjänster bemannas idag av obehöriga språklärare vilket riskerar i hög grad att påverka kvaliteten på undervisningen negativt.

4.2.2 Bristande likvärdighet då alla språk ej ges i alla skolor

Sammantaget har denna rekryteringsproblematik resulterat i att Norrtälje kommun idag har sex kommunala grundskolor som inte kan erbjuda tre moderna språk.

Det orsakar olika svårigheter, till exempel för elever som påbörjat ett språk och som sedan byter skola om den nya skolan inte ger det önskade och påbörjade språket. För språkläraren som tar emot eleven innebär det merarbete att ge extraundervisning för den nyinflyttade elev som ska hinna i kapp i ett nytt språk. Även för eleven innebär det sannolikt stress och merarbete. Få elever som har hamnat i den situationen klarar av att behålla sitt moderna språk utan byter oftast till svenska eller engelska ganska snart och kan därmed endast nå maximalt 16 slutbetyg i stället för 17.

¹ Skolverket, 1 kapitlet 3 § och 21 kapitlet 12–13 §§ skollagen samt proposition 2019/20:127 Fjärrundervisning, distansundervisning och vissa frågor om entreprenad, sidan 66.

² Skolverket, 1 kapitlet 3 § och 22 kapitlet 11 § skollagen.

4.2.3 Många elever lämnar moderna språket

Antal avhopp från moderna språk är högt. Cirka 36,3 procent av eleverna i Norrtälje kommun hade vid vårterminen 2023 i årskurs 9 släppt sitt moderna språk och läste i stället extra stödundervisning i svenska eller engelska³. Pojkar lämnar sitt moderna språk i högre grad än flickor, år 2020 läste 77 procent av flickorna i riket fortfarande ett modernt språk i årskurs 9, men endast 69 procent av pojkarna. Det är till viss del en klassfråga, pojkar från arbetarklass är överrepresenterade, liksom flickor från medelklass.⁴ Orsakerna uppges enligt SCB vara:

- Bristande motivation, tråkigt
- Anses för krävande, ofta behövs stöd i flera andra ämnen
- Ser inte alltid behovet
- Ämnet är lärarcentrerat och man gillar inte läraren
- Att visa ointresse för skolan stärker maskulinitet
- "Taktikval" för att prestera bättre i övriga ämnen

Det är som synes ibland ett negativt byte, då upplevelsen inte är att eleven byter till något utan ifrån något. Även "taktikvalet" kan innebära besvikelse då eleven siktar på att välja stödundervisning i svenska eller engelska för att därigenom nå något av de högsta betygen och finner att nivån är och ska vara just stödundervisning för att nå godkänt betyg, det vill säga betyget E.⁵

4.2.4 Resande elever

Kommunen är stor rent geografiskt med stora avstånd vilket försvårar. Hittills har det i de allra flesta fall varit eleverna som har fått avsätta undervisningstid för att resa till och från större skolor där undervisning ges. Genom fjärrundervisning kan eleverna stanna på sin skola i större utsträckning. Dock kan fortsatt resande vara aktuellt för eleverna vid de små skolorna för undervisning i ämnen som till exempel musik, slöjd och hemkunskap då salar utrustade för dessa ämnen saknas, liksom oftast behöriga lärare.

Planering av detta behöver ske så att resandet i förekommande fall ligger utanför garanterad undervisningstid.

Den enkät⁶ som genomförts under två veckor i september 2023 med anledning av denna utredning med alla rektorer i grundskolan (Totalt 13 rektorer ingick, en har endast förskoleklass-årskurs 3 och en har inte svarat, ger 11 rektorers svar som underlag) visar att eleverna vid mindre skolor, låg-och mellanstadiet, reser i snitt 48 minuter i veckan vilket blir drygt 57 klocktimmar under ett läsår.

4.2.5 Rektorer negativa till fjärrundervisning

I enkätundersökningen framkommer att alla rektorer som avgivit svar, utom en, är negativt inställda till undervisning i moderna språk via fjärrundervisning. Rektorerna menar att eleverna ändå reser för att få undervisningen i hem och konsumentkunskap på den större skolan och kan då lika gärna stanna för undervisning i moderna språk. De menar att träffas fysiskt i undervisningen är viktigt för resultatet då relation behöver skapas och direkt stöd ges, framför allt till de yngsta språkeleverna i årskurs 6. Alla rektorer, förutom den som är positivt inställd, menar att just den elevgruppen saknar både IT-kompetens i tillräcklig omfattning och mognad nog för fjärrundervisning. Majoriteten säger sig idag inte

³ Hypergene/Rodret, uttag av betyg

⁴ Ämnesläraren 2020-04-01

⁵ SCB 20181009

⁶ Enkät 13 rektorer, 11 svar, i grundskolan i Norrtälje kommun, utskickad 2023-09-25

ha tillgång till den handledare som enligt Skolverket är en nödvändighet i klassrummet under lektionstid.

Däremot menar alla att klassrummen med lätthet kan anpassas för fjärrundervisning med stor skärm eller projektor, mikrofonpuck i rummet och eventuellt skärmar på bänkarna. De rektorer som finns på de större skolorna där språklärarna är anställda svarar att de bedömer att cirka två tredjedelar av de undervisande lärarna besitter tillräcklig pedagogisk och teknisk kompetens idag för att bedriva språkundervisning på fjärr.

Den enda rektor som är positiv till språkundervisning på fjärr menar att hon då skulle kunna erbjuda franska vilket idag inte ges på skolan och detta skulle hon välkomna. Ytterligare fem rektorer kan också se vissa fördelar som att eleverna skulle slippa att resa (men ändå måste det för hem och konsumentkunskap och eventuellt slöjd) och få möjligheten till fler språk.

En rektor nämner att det idag långa språkpasset om 80 minuter vid fjärrundervisning kan delas upp i två kortare om 40 minuter vilket skulle kunna ge en högre pedagogisk kvalitet.

Ytterligare en potentiellt negativ effekt som lyfts kring språkundervisning på fjärr är att samspel mellan vuxen och elev behöver ske fysiskt. Relationsskapandet bedöms vara nödvändigt, då det blir en sämre undervisning om inte den undervisande läraren är i klassrummet med eleverna. Flera rektorer uttrycker tydligt att de hoppas att fjärrundervisning i moderna språk inte införs.

4.3 Förutsättningar fjärrundervisning enligt Skolverket

Fjärrundervisning får användas om:

- Det inte finns någon lärare inom huvudmannens skolenhet som har legitimation och behörighet i ämnet, och huvudmannen trots upprepade ansträngningar inte har lyckats anställa en sådan
- Elevunderlaget för en viss skolenhet är så begränsat att ordinarie undervisning inom skolenheten leder till betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för huvudmannen.

Fjärrundervisning bör inte användas:

- Om elevunderlaget vid en viss skolenhet är begränsat, men lärare och elever kan ta sig mellan skolenheterna på ett relativt enkelt sätt, bör undervisningen däremot inte kunna leda till organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för huvudmannen.
- Enligt förarbetena bör en huvudman med flera skolenheter som ligger relativt nära varandra därför inte få använda fjärrundervisning om det sammanlagt finns minst fem elever i de aktuella skolenheterna.⁷

Fjärrundervisning får aldrig användas för mer än 25 procent av undervisningstimmarna vid en skolenhet utan ansökan till Skolinspektionen. Undervisningen i moderna språk utgör på mellanstadiet 2,1 procent av undervisningen och på högstadiet 10,6 procent och beviljas eller avslås av huvudmannen. Norrtälje kommun bedöms uppfyller kraven när det gäller de mindre skolorna.

4.4 Fjärrlärare

Utgångspunkten är att det ska vara en legitimerad och behörig lärare som ansvarar för fjärrundervisningen. Om det inte finns någon lärare som uppfyller kraven på legitimation

---

⁷ Skolverket, 21 kapitlet 2–3 och 9 §§ skollagen samt 5 a kapitlet 3 § skolförordningen.

och behörighet får en annan lärare ändå bedriva undervisningen om läraren är lämplig att bedriva undervisningen och i så stor utsträckning som möjligt har en utbildning som motsvarar den utbildning som är behörighetsgivande.

Utöver detta finns det inte några specifika lagkrav på fjärlärare. Läraren kan förstås behöva kunskap om både tekniken som ska användas och om vad fjärrundervisning kan kräva i form av förändrad undervisningsmetodik. Det är arbetsgivarens ansvar att se till att läraren har nödvändiga kunskaper för att bedriva fjärrundervisning. Huvudmannen ska exempelvis se till att personalen som har hand om utbildningen i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för ges möjlighet till kompetensutveckling.

4.5 Handledare

Det finns inte några särskilda behörighetskrav för handledare, men handledaren ska vara en person som är lämplig för uppgiften. Enligt förarbetena är det viktigt att personen är van att arbeta med barn och elever och helst känner eleverna i undervisningsgruppen. I första hand bör det vara en lärare som är anställd på skolan, eller en annan anställd med god erfarenhet av att arbeta med barn och elever. Handledaren kan aldrig vara en annan elev. Det är ytterst upp till huvudmannen att bedöma vem som är lämplig som handledare.

I grundskolan och anpassade grundskolan ska handledaren finnas närvarande i den lokal där eleverna befinner sig. Att en handledare finns på plats kan säkerställa att eleverna får en god och lugn arbetsmiljö. Handledaren kan också bistå fjärläraren i undervisningen och bidra till att undervisningen håller en hög kvalitet.⁸

4.6 Lokaler

Elever som deltar i fjärrundervisning ska göra det i lokaler som skolenheten disponerar. Det är alltså inte möjligt att organisera fjärrundervisning på så sätt att elever befinner sig i hemmet.⁹

4.7 Elevgruppers storlek

Elevgruppen vid fjärrundervisning, det vill säga den grupp elever som får fjärrundervisning av en fjärlärare vid ett och samma tillfälle, ska ha en lämplig storlek. För att säkerställa att fjärrundervisningen håller hög kvalitet ska följande särskilt beaktas vid bedömningen av vad som är en lämplig storlek:

- Undervisningens innehåll och form
- Elevernas ålder och mognad samt individuella förutsättningar och behov
- Undervisningslokalernas utformning
- Vilka tekniska förutsättningar som föreligger
- Elevernas digitala erfarenhet och kompetens
- Fjärlärlärens digitala erfarenhet och kompetens
- Handledarens uppgifter och kompetens
- Organisatoriska och resursmässiga förutsättningar i övrigt.

---

⁸ Skolverket, 5 kapitlet 6 § och 21 kapitlet 13 § skollagen samt proposition 2019/20: 127 Fjärrundervisning, distansundervisning och vissa frågor om entreprenad, sidorna 64–66 och 230.

⁹ Skolverket, 21 kapitlet 11–13 §§ skollagen och proposition 2019/20:127 Fjärrundervisning, distansundervisning och vissa frågor om entreprenad, sidan 63.

I Skolverkets allmänna råd till bestämmelserna om elevgruppernas storlek vid fjärrundervisning anges att elevgruppen som huvudregel bör vara mindre än vid närundervisning. En lämplig storlek kan vara hälften av det antal elever som vanligtvis ingår i undervisningsgruppen vid motsvarande närundervisning i aktuell skolform, ämne eller ämnesområde och i förekommande fall årskurs. Men elevgruppens storlek kan också vara större eller mindre, beroende på vad som bedöms lämpligt. Det kan exempelvis saknas anledning att minska elevgruppens storlek om elevgrupperna vid motsvarande närundervisning redan är små.

Vid beaktande av elevernas individuella förutsättningar och behov bör särskild hänsyn tas till elever med funktionsnedsättning, elever som behöver extra anpassningar eller särskilt stöd och elever med otillräckliga kunskaper i svenska.

När det gäller beaktandet av undervisningslokalens utformning bör särskild hänsyn tas till möjligheten att dela in eleverna i mindre grupper med adekvat avskärmning och ljudnivå.¹⁰

4.8 Annan pedagogik krävs vid fjärrundervisning

Undervisning på fjärr behöver se annorlunda ut. Anna Kaya är välkänd i lärarkretsar och har lång erfarenhet av att arbeta med nyanlända på fjärr och hennes erfarenheter kan mycket väl användas och tas hänsyn till vid planering av moderna språk på fjärr.

Anna Kaya hävdar bland annat att tydlighet och tät elevkontakt genom mycket muntlig interaktion är nyckelhandlingar i lyckad fjärrundervisning, hon uttrycker till och med att det kan bli en väg att hålla social kontakt och skapa relationer.¹¹

Att utveckla arbetssättet vid fjärrundervisning blir därför en mycket viktig del i att tillskapa möjligheter för att framgångsfullt bedriva fjärrundervisning.

5. Analys

Avhoppen från moderna språk är idag hög, både i riket och lokalt. År 2020 gick 35 procent av eleverna i riket ut grundskolan utan betyg i moderna språk.¹² Siffror från Norrtälje kommun visar likartade nivåer. Vårterminen 2023 hade i snitt en dryg tredjedel¹³, 36,3 procent, av eleverna i år 9 lämnat sitt moderna språkval för stödundervisning i svenska eller engelska. Lägst antal elever som lämnat språkvalet återfanns på Roslagsskolan, 28 procent, och högst på Norrsundsskolan, 54 procent. Båda siffrorna är dock att betrakta som allt för höga och orsakerna till detta bör utredas vidare.

Att skillnaden mellan högsta och lägsta andel som lämnat sitt språkval är så pass stor skulle kunna tänkas bero på olika rutiner på skolorna vid ansökan om byte av modernt språk mot stödundervisning i svenska eller engelska. På Roslagsskolan införde rektor för många år sedan att blanketten med ansökan om att få byta ut modernt språk ska hämtas hos studie- och yrkesvägledaren och åtföljas efter underskrift av båda vårdnadshavare efter ett samtal med studie- och yrkesvägledaren om vad bytet faktiskt innebär¹⁴.

¹⁰ Skolverket, 2 kapitlet 10 § och 21 kapitlet 5-6 §§ skollagen samt 5 § Skolverkets föreskrifter (SKOLF5 2021:28) med tillhörande allmänna råd om fjärrundervisning.

¹¹ Ny i svenska skolan: Nyanlända elever och distansundervisning, Kaya Anna 2023-09-18--19

¹² Vi lärare, 2020

¹³ Hypergene/Rodret

¹⁴ Möjligheten till meritpoäng för moderna språk på gymnasiet tappas och antal möjliga slutbetyg i år 9 minskas med ett, endast maximalt 16 betyg kan då ges i stället för 17.

Norrsundsskolan har samma rutiner, men utökade med en redogörelse för vilka extra anpassningar som gjorts i språkundervisningen för att stödja elevens lärande. I stället lyfter rektor andra faktorer som kan förklara den höga avbrottsiffran. Frånvaron på skolan är hög. Redan på den låg- och mellanstadieskola varifrån de flesta elever kommer till Norrsund är den hög och det är svårt att bryta den negativa trenden. Rektor hänvisar även till att det finns ett glapp mellan elevernas generellt icke akademiska kultur och lärarkårens mer akademiska kultur. De är lite för långt ifrån varandra.

Analysen visar att flera faktorer spelar in när det handlar om att många elever hoppar av undervisningen i moderna språk.

- Den mest uppenbara är att behöriga språklärare är en bristvara. Höstterminen 2015 antogs bara 16 personer till ämneslärarutbildningen mot grundskolan i tyska, spanska och franska. Samtidigt kommer 5 700 nya lärare i ämnena behövas fram till 2029, visade en kartläggning i Lärarnas Riksförbunds rapport "Språk – så mycket mer än engelska".¹⁵
- Idag kan det moderna språkvalet bytas ut mot stödundervisning i svenska eller engelska vilket anses vara en av huvudorsakerna till de många elevavhopp. Statusen på moderna språk undermineras då signalen blir att ämnet inte är så viktigt. Konsekvensen för eleven blir dock stor, eleven kan då få maximalt 16 betyg i sitt slutbetyg i stället för möjliga 17. Detta kan påverka möjligheten till att komma in på önskat program på gymnasiet.

Styrelsen i Språklärarnas riksförbund föreslog redan 2018 en språkstrategi, där moderna språk som obligatoriskt ämne utan möjlighet att bytas ut och med en tydlig och genomtänkt progression från grundskoleåren till akademisk utbildning ingår, får fullt stöd. En sådan satsning på ämnet moderna språk kan dock enbart genomföras med kompetenta språklärare, som i en hållbar arbetsmiljö ges utrymme för utvecklande arbetssätt och ämnesfortbildning.¹⁶

- Utvecklingen där allt färre elever slutför studierna i moderna språk och allt färre utbildar sig till behöriga språklärare går emot såväl Europeiska unionens som Sveriges Regerings intentioner. Båda instanserna vill öka språkkunskaperna, EU genom att tydligt deklarerat att språkkunskaper står i centrum för det europeiska utbildningsområdet.¹⁷ Regeringen har via Utbildningsdepartementet fastställt att språkutbildning premieras med extra meritpoäng på gymnasienivå. Beslutet kom 2007 och tillämpades första gången vid ansökan till högskolan höstterminen 2010 men tycks ha föga betydelse för högstadieläverna idag.
- 2018 diskuterades borttagande av meritpoängen på gymnasiet då man förutsåg att färre elever skulle läsa moderna språk på högre nivå och fler i stället börja på ett nybörjarspråk på gymnasiet. Skolverket föreslog då att en nationell språkstrategi skulle införas, att språkvalet i grundskolan skulle förändras och att möjligheterna att läsa språk i gymnasieskolan skulle utökas.¹⁸ Av detta blev intet.
- Den stora bristen på behöriga språklärare som uppstått har konsekvenser gällande kvaliteten i undervisningen. Skolorna är skyldiga att erbjuda minst två

---

¹⁵ Skolvärlden 2016

¹⁶ Skolvärlden februari 2018

¹⁷ European Education Area, education.ec.europa.eu

¹⁸ www.skolverket.se

moderna språk och saknas behöriga lärare så blir det obehöriga som anställs tillfälligt. Detta gäller främst i spanska.

Kvaliteten riskerar att påverkas negativt och bedöms vara en stark orsak till att eleverna lämnar språken. Då obehöriga endast får anställas under en begränsad tid innebär det många lärarbyten för eleverna vilket de ofta upplever som mycket påfrestande då kontinuitet i undervisningen brister. Med ännu en ny lärare blir det ett slags omstart då den personen om igen behöver kartlägga gruppens kunskaper inför lektionsplanering.

Upplevelsen hos eleven blir ofta att utveckling av kunskaperna uteblir, eleven tappar lusten och ger upp. Att upprepade gånger skapa relation till en ny person upplevs som frustrerande.

Att introducera fjärrundervisning blir då ett sätt att nyttja de få behöriga språklärare som finns till en större mängd elever. Skolorna skulle då kunna erbjuda fler språk att välja mellan för eleverna och ett skolbyte skulle inte bli så sårbart om det valda språket kan erbjudas på alla skolor i kommunen.

Färre språklärare behövs vid fjärrundervisning men fler stödpersoner i form av handledare ute på skolorna då situationen och Skolverket kräver att det på grundskolan alltid finns en handledare till hands under fjärrlektionerna. Denna person bör vara en person som känner eleverna och har en relation till alla i rummet. Personen behöver ha som sin uttalade arbetsuppgift att vara just handledare vid språklektioner då uppdraget kräver kontinuitet och ständig kontakt med den undervisande språkläraren. Önskvärt är pedagogisk kompetens men det är inte rimligt att kräva detta.

Den motvilja mot fjärrundervisning hos rektorerna som framkommer i enkäten¹⁹ bedöms ha flera orsaker.

- En rädsla för ökade kostnader är en bidragande faktor då endast ett fåtal anser sig idag ha tillgång till handledaren som krävs i klassrummet, några nämner att det är just en ekonomisk fråga. Vilken kompetens handledaren bör besitta är inte tydligt framskriven. Skolverket nämner endast att det bör vara någon anställd på skolan som har kännedom om eleverna och en relation till dem.²⁰ Att de ska behärska aktuellt språk hävdas inte någonstans men det kan bli svårt att handleda utan att i viss mån behärska det aktuella språket. Eventuellt kan bristande språkkunskaper hos handledaren skapa frustration i elevgruppen.
- Handledaren behöver ha tät kontakt med den undervisande behöriga språkläraren och viss pedagogisk kompetens får anses nödvändig för att kunna driva gott och meningsfullt samarbete som reflekteras i klassrummet där handledaren jobbar med eleverna.

Flertalet rektorer nämner betydelsen av fysisk undervisning med hänvisning till relationsskapande som förutsättning för gott lärande. Det är en vedertagen sanning, men relation kan skapas även via skärm och den närvarande handledaren bör vara en person som har en relation till alla elever i rummet.

Det är möjligt att en kunskapsbrist ligger till grund här, inledningsvis påtalas vikten av att förändra arbetssättet då undervisning sker digitalt för att behålla

¹⁹ Enkät 13 rektorer, 11 svar i grundskolan i Norrtälje kommun, utskickad 2023-09-25

²⁰ Skolverket

tydlighet och skapa relation. Flera rektorer är dock tveksamma till språklärares både digitala och pedagogiska kompetens i nuläget. Det är dock något som bör kunna förändras med kompetensutveckling. Skolverket ger stöd genom till exempel poddar och dylikt.

- Organisatoriskt finns en del att fundera vidare kring. För planering och bedömning behöver språkläraren som har anställning på en skola tillgång till flera skolors Unikum. Detta kan innebära att anställningen behöver delas på flera skolor. Idag har språklärarna sin anställning på de större skolorna, oftast högstadiet. På grund av den stora språkläraryrkesbristen kan en extern lärare från annan kommun bli aktuell. Frågan om var personalansvar då bör ligga behöver klargöras.
- Betygssättning med underskrift fysiskt kan bli ett problem om läraren bor långt bort. Idag finns inte möjligheten till digital signering.
- Oftast behöver all undervisande personal ha mentorskap för elever där till exempel utvecklingssamtal ingår. Kan inte en extern språklärare ta detta ansvar blir belastningen högre för övriga lärare på skolan.

Dock är undervisningen i moderna språk i stort behov av en status- och kvalitetshöjning vilket skulle kunna ges genom att möjliggöra för kommunens behöriga språklärare att undervisa samtliga elever via fjärrundervisning.

Med anledning av detta föreslås ett pilotprojekt där en större skola med högstadium och behöriga lärare blir hub för flera mindre skolor anknutna vars elever undervisas på fjärr. Detta bedöms rymmas inom den ekonomiska ramen.

Utifrån pilotstudiens erfarenheter och lärdomar kan förutsättningarna för fjärrundervisning i större omfattning/med fler språkhubbar bedömas. Inför införandet av ytterligare hubbar behöver även den ekonomiska situationen utredas ytterligare.

6. Slutsatser

Sammanfattningsvis bedöms följande vinster med fjärrundervisning i moderna språk finnas:

- Fler språk kan erbjudas, elever kan samläsa med elever på andra skolor
- Elever som byter skola kan få kontinuitet i sin språkinläring
- Elever kan välja språk som få elever har valt
- Större chans att få en behörig språklärare som undervisar
- Eleverna slipper restid och tappa undervisningstid (förutsatt att alla andra ämnen kan ges på skolan, till exempel hem och konsumentkunskap och slöjd som många på mindre skolor ändå reser till idag.)
- Det långa passet om 80 min för årskurs 6 som är gängse idag kan fördelas på 2 pass á 40 minuter
- Likvärdigheten i undervisningen bör öka för eleverna
- Färre lärare behövs

Samtidigt kan följande svårigheter och eventuella hinder noteras:

- Samplanering krävs för de skolor som ska bedriva fjärrundervisning
  - Komma överens om dag och tid för språklektionernas placering i schema, behöver göras tidigt inför kommande läsår

- En schemaposition för årskurs 6, två för högstadiet per årskurs= sju per vecka har hittills varit gängse.
  - Detta kan vid fjärrundervisning brytas upp om så önskas men man behöver komma överens.
- Rekrytering av behöriga språklärare
- Kompetensutveckling behövs inom IT och pedagogik för fjärrundervisning för språklärarna
- Rektorena är tveksamma till om eleverna i årskurs 6 är tillräckligt mogna för fjärrundervisning
  - Eventuellt brister IT-kunskaperna hos en del elever
- Ökade kostnader för att tillse kravet på handledare i klassrummet
  - Vilket möjligen kan mötas genom en mer effektiv schemaläggning av lärare i moderna språk.

Sammantaget bedöms möjligheter föreligga att bedriva fjärrundervisning i moderna språk för att uppnå en högre kvalitet i språkundervisningen och ökad likvärdighet för de elever i årskurser där moderna språk ska ges.

Det bör dock användas som ett av flera sätt att möta undervisningsbehoven och bör vid ett eventuellt införande kombineras med en utvecklingsinsats kring organisation och genomförande av fjärrundervisning på berörda skolenheter.

Ett eventuellt genomförande bör ske som ett system av språkhubbar på några av de större skolorna som har högstadium och behöriga språklärare dit mindre skolor knyts genom fjärrundervisning. Inledningsvis förslås att detta testas som ett pilotprojekt, inom ram, för att undersöka förutsättningarna i praktiken.

7. Material och underlag

Betygsstatistik

Hypergene/Rodret, Norrtälje kommun, 2023-09-22
SCB 2018-10-09

Intervjuer

Gustavsson Erin, rektor Norrsundsskolan, september 2023
Kant Johan, verksamhetschef grundskolan, september 2023

Länkar

European Education Area, Education.ec.europa.eu 230926
Ny i svenska skolan: Nyanlända elever och distansundervisning, Kaya Anna 2023-09-18--19
Skolinspektionen, www.skolinspektionen.se 2023-09-15
Skolverket, www.skolverket.se 230915, 2023-09-26
Ämnesläraren 20200401

Enkät

13 rektorer, 11 svar, i grundskolan i Norrtälje kommun, utskickad 2023-09-25